

Реферат на тему: "Життя та творчість Степана Васильченка"

Степан Васильченко

Життя та творчість Степана Васильченка

...Сонце – буде, будуть дні радісні,
ясні, будуть пісні, квіти, будуть
радощі, сміхи... Будуть!

Степан Васильченко

Рідне містечко на Чернігівщині видавалося таким любим та гарним, хоч у ньому, як і всюди, вікували злидні, за тяжкою працею біднота світа-сонця не бачила. Там 8 січня 1879 року він народився, хам пізнав перші дитячі радощі й жалі. Чимала родина Панасенків — усіх було восьмеро — тулилася в старій, скособоченій хаті, обсадженій кленами, ясенами, горобиною. .Маленькими підсліпуватими віконцями дивилася вона на майдан, дивилась просто й відверто, не соромлячись бідності своєї, бо жили в тій оселі чесні роботящі люди. Батько був чоботарем, мати по наймах за нужденний заробіток гарувала. Ні клаптя поля, ані хвоста в Дворі. Як заходили жнива, вся родина за убогий сніп жала чуже. Степанко воду носив жінцям. Усі рясним потом обливались, а взимку так і не було в'їжно.

Довгими вечорами в хаті кипіла робота: батько шив чоботи і синів своїх старших того ремесла навчав. А менші залазили на піч і по черзі розповідали казки, вигадували всякі дивовижні історії. Степан завжди умів найдотепніше змостити. Був меткий, жвавий, беручкий до всякого діла.

В убогій сім'ї шанували правдиве слово, пісню, жарти. Батько був письменний (колись у дяка навчився грамоти), поважав освічених людей, знав ціну мудрій книжці. В хаті Панасенків любили Шевченкового "Кобзаря" і Гоголевого "Тараса Бульбу". Часом тут лунали пісні — "Ой, наступала та чорна хмара", "За Сибіром сонце сходить...", їх виводили дорослі й діти. Значно пізніше письменник Степан Васильченко (такий літературний псевдонім обере Степан Васильович Панасенко) згадуватиме: "Найсильніше враження справила на мене ця трійця: Пісня, Кобзар і Гоголь, твори, яким я не знаю рівних у світовій літературі. Перегортаючи "Кобзаря", я не один раз пригадував усе своє життя..."

Батько дбав, щоб діти вчилися, бо у спадщину ніякого достатку він їм не міг лишити. "Учіться, діти,— казав, бувало,— та шукайте других шляхів".

П'ять років ходив Степан до початкової школи в Ічні. І закінчив її найкращим учнем. Його залишили при школі, щоб готувався до вчительської семінарії. Минуло два роки напруженої праці. За цей час хлопець добре опанував програму, перечитав багато книжок російського і світового письменства (при школі була як для того часу багата бібліотека).

Шістнадцятилітній Степан їде вчитися до Коростишівської учительської семінарії. Щирим і зворушливим було прощання з рідними, односельцями. Дядьки й тітки, сусіди наказували: "Пам'ятай батька, шануй матір! Не забувай, з якого коліна вийшов. Нами, бідними, не гордуй. Кирпи не гни. З панами не водись..."

Коростишівська семінарія була єдиною на Україні, куди приймали здібних дітей селянської бідноти. Вступити до неї було мрією, але щастило небагатьом, бо на казенний кошт виділялося щороку тільки 10—12 місць, а платити за навчання незаможні батьки не могли. Тому-то вчилися в Коростишеві переважно діти багатіїв.

Семінарія не справдила надій Степана Панасенка. "Навчання було в семінарії трохи хаотичне,— писав він пізніше.— Часом вона більше скидалася на музичну або співочу школу. Було чимало гультьяйства". Казенно-схоластична програма навчання не могла задовольнити допитливого, жадібного до знань юнака, і він опановував науку самостійно, читаючи художню літературу, науково-педагогічні та історичні книжки.

Школою ідейного гарту для Степана Панасенка став літературно-художній гурток, де молодь виховувалася на кращих зразках революційної літератури та мистецтва. У роботі гуртка майбутній педагог і письменник брав найдіяльнішу участь.

Немало води сплигло за три літа. Змужніли хлопці, розуму набралися. Настав час прощання. А далі — в путь. До якого ж берега пристане хисткий човен його, Степанової, долі?

Осінь 1898 року. Село Потоки під Каневом. Тут по закінченні семінарії опинився молодий учитель. Школа в старій напіветрухлявілій хаті під солом'яною стріхою. З кутків тягне вогкістю й цвіллю. Сиро, непривітно. Майже така сама і вчителєва квартира. Голі стіни, голий стіл, кривонеге ліжко, три стареньких стільці. Оку нема за що зачепитися. Сумно на душі у Степана, жура серце діймає. Правда, його тепер величатимуть "господин учитель". Та дарма! Він зроду-віку не забуде свого мужицького коліна.

Сповнений молодечого запалу, учитель Потоцької однокласної школи поринув у роботу. В класі — більше-сотні учнів (чотири групи). Єдиних підручників немає. До якої методики вдатися, якого способу добрати, щоб за таких умов навчити дітей хоч по складах читати і без грубих помилок писати? Учитель думав, міркував, зважував. І таки знаходив вихід. Його учні багато й залюбки читали, самостійно розв'язували складні задачі. А особливо захоплювали їх усні розповіді, перекази цікавих історій. Школярі полюбили науку, свого наставника. Бешкетники, й ті припишкли, втяглися в роботу. А як загорялися дитячі оченята, коли вчитель читав їм вірші, казки, оповідання рідною мовою, коли вчив співати задушевних українських пісень.

Для дорослих молодий учитель організував вечірні класи. А згодом утворив аматорський драматичний гурток. П'єси ставили не тільки в Потоках, а й у навколишніх селах. Добра слава про вчителя полинула по всьому повіту.

Літні селяни любили і, поважали Степана Васильовича, а молодь мало не на руках носила. "Дихало на мене привітом, теплом могучого рідного народу, і хотілось пірнути в його теплу глибину, в саму гущу", — згадував письменник.

Бурхлива діяльність учителя не сподобалась місцевим панкам. Піп Діановський спочатку не спускав ока з Степана Васильовича, а далі заходився повчати: мовляв, навіщо мужикові грамота, хай краще молиться богу. Але ні піп, ні пристав, ні урядник — ніхто з місцевого начальства так і не зміг перетягнути на свій бік молодого вчителя.

Одного разу Степан Васильович став свідком обурливої сваволі і знущання писарчуків у канцелярії пристава над безневинним сільським парубком. Він написав про це в газету. Допис, навіть у переробленому, значно пом'якшеному викладі, зчинив переполох серед сільського начальства. На непокірного вчителя посипалися доноси губернаторові.

За розпорядженням інспектора Степана Васильовича перевели до Богуслава. Тут на молодого учителя знову чекала клопітлива праця з непідготовленими учнями. Та найстрашніше — провінційне міщанське болото, приниження і моральне спустошення багатьох колег, безбарвна, затуркана місцева інтелігенція. Гидко було дивитися, як деякі вчителі згиналися в покорі перед панами й підпанками. Але були в Богуславі й інші люди — робітники, ремісники, яких налічувалося у містечку кілька тисяч. Серед них жив волелюбний дух, ширилися революційні настрої. Молодий учитель охоче спілкувався з робітниками, приходив до них, брав участь в обговоренні громадських подій.

У 1904 році Степан Васильович вступає до Глухівського учительського інституту, який жартома називали тоді мужицьким університетом. "Сумна була ця школа,— згадує він.— Це був тупик, в який заганяли тих з селянських учителів, які прагнули вищої освіти... Це була похмура, ділова казарма, де, крім академічного навчання, не було доступу нічому другому".

В тривожний і грізний час випало вчитися Васильченкові. 1905 рік сколихнув усю імперію. Розгорнувся масовий робітничий рух, який невдовзі переріс у збройну боротьбу. "Кривава неділя" 9 січня 1905 року прискорила вибух революції. На вулицях міст виростали барикади. Горіли по селах поміщицькі маєтки, економії. Революційний пролетаріат Росії взяв до рук зброю, щоб повалити самодержавство.

Свіжі подихи революційної бурі донеслися і до Глухова. Застрайкували студенти, вимагаючи від адміністрації реорганізувати казармений режим, оновити систему викладання, змінити інститутські порядки. Одним з ініціаторів і керівників страйку був Степан Васильченко.

Царський уряд чинив люті розправи над повсталими. Повсюдно гриміли постріли, свистіли нагаї каральних експедицій. До каторжного Сибіру потяглися довгі валки закутих у кайдани революціонерів, борців проти самодержавства.

Всцух страйк в інституті. Студенти один по одному відійшли од революційної діяльності, скорилися, припишкли. Надії на поліпшення навчання в інституті розвіялися. Степан Васильченко забирає документи і знову їде на село вчителювати. Придушивши революцію, царизм посилив репресії і проти народної школи. Та навіть в умовах лютої реакції педагог-народолюбець не занепав духом. Більше того — в селі Брусовому на Полтавщині, знехтувавши царською заборонаю, він навчає дітей рідної

мови.

І знову місцеві власті почали переслідувати "неблагонадійного" вчителя.

Степан Васильович давно мріяв потрапити в робітниче середовище. Він добивається переведення в село Щербивівку на Донбасі. Але не встигає і придивитись до бурхливого шахтарського життя, як його разом з іншими вчителями за куркульським доносом арештовують і запроторюють до бахмутської тюрми.

У тюрмі Васильченко познайомився з багатьма політичними в'язнями. Особливо щиро заприятелював з осетином Олексієм Хостнаєвим. Поет у душі, той знав силу-силенну казок рідного народу, вечорами розповідав їх. Згодом, на волі, вчитель-українець запише ті осетинські казки, літературно опрацює і надрукує. Довго й терпеливо Степан Васильченко навчав свого побратима грамоти, читав йому "Кобзаря".

Польовий суд виправдав Васильченка. Та в цей час його звалив тиф. Ледве оклигавши, вийшов з лікарні. Куди тепер? Учителювати йому заборонили. Поїхав до матері в Ічню. В старій напіврозваленій хаті вона сама доживала віку, тяжко бідуючи, Батько помер, брати і сестри декотрі поодружувалися, інші подалися в найми, на заробітки.

Васильченко живе з приватних уроків. Скромної платні вистачало, щоб так-сяк перебиватися. Вдень допомагав матері, а вечорами та вночі писав. Працював запоем, гарячково, до самозабуття. Часто й світанок заглядав у маленькі віконця, а він ніяк не міг одірватись від столу. ...

Раніше Васильченко думав, що, вчителюючи, він дасть своєму скривдженому народові найбільше користі. З любов'ю, захоплено віддавався він педагогічній праці. Любив дітей і з усіх сил старався висівати в їхні душі добірні зерна правди і науки.

Тепер йому дорога в школу заказана. Але він жодного дня не сидітиме склавши руки. "Вирішив: так жити не можна, треба боротись. Та як? За зброю для такої боротьби я вирішив узяти слово",— писав пізніше Васильченко.

...Його шлях у літературу почався ще в сільській школі, коли складав свої перші вірші, наслідуючи Шевченка, Пушкіна, Кольцова. Інтернатське життя в семінарії мало сприяло літературним заняттям. Правда, його класні твори, часто писані в художній формі, до сліз зворушували викладача словесності.

У перші роки вчителювання Васильченко веде щоденник — "Записки вчителя", нотуючи туди все пережите й бачене. В ньому подибуємо цікаві епізоди, які згодом письменник розгорнув у новели, повісті.

В Ічні Васильченко по-справжньому взявся до літературної творчості. Життя сільської бідноти, сільських інтелігентів (насамперед учителів), дітей, підлітків — ось що стало об'єктом його письменницьких інтересів. Улюблений жанр письменника — оповідання. Над кожним з них він довго працює, до блиску шліфуючи кожне слово. Одважився надіслати написане до української газети "Рада", яка виходила в Києві (1906—1914 рр.). Там і з'явилися друком його перші твори — оповідання "Роман", "Голодному й опеньки — м'ясо" (згодом перейменоване на "Мужицьку ариметику"),

"Пацанок", "Вова", "В темряві", "У панів", "На чужину", "З самого початку". У педагогічному журналі "Світло", одночасно друкуються оповідання "Вечеря", "Над Россю".

Всі ці твори одразу привернули увагу читачів соціальною загостреністю, актуальністю тематики і художньою досконалістю.

Редакція "Ради" запропонувала Васильченкові постійну роботу, і 1910 року він переїздить до Києва.

Письменник виразно демократичного спрямування, Васильченко не поділяв буржуазно-ліберальних поглядів співробітників та видавців газети. Він часто ловив на собі зневажливі погляди панків-лібералів, які опікали газету. Але ж це була єдина щоденна українська газета, що виходила після революції 1905 року. І Васильченко погодився працювати в "Раді". Адже тут друкувались і такі письменники та діячі української культури, як М. Коцюбинський, А. Тесленко, М. Лисенко...

Виходець з гущі трудового народу, Васильченко завжди прагнув чесно служити йому. Проте дещо він поверхово розумів складність класової боротьби на Україні. Національні проблеми письменник розглядав інколи відірвано від соціальних, класових. Тому поряд з такими творами, як "Мужицька арифметика", "На чужину", де дається виразний соціальний підтекст, він пише й оповідання ("Під школою", "Інспектор" та ін.), статті ("Народна школа і рідна мова на Україні", "В сучасній школі"), у яких йдеться тільки про педагогічну необхідність викладання в народних школах рідною мовою.

У газеті Васильченко веде відділ театральної хроніки. Невисокої платні, яку він одержував, ледве вистачало, щоб якось зводити кінці з кінцями. Мешкав він у дешевій квартирі на Солом'янці, убогій околиці міста, на роботу й з роботи ходив пішки, бо витратити гроші на візника для нього було б надмірною розкішшю.

Васильченко завжди був невибагливий у побуті. Він дбав про найсвятіше — творчість, любу серцеві літературну працю. Письменник наполегливо працює. У літературу він прийшов з багатим життєвим досвідом. Роки вчителювання по селах Київщини та Полтавщини, революційні вихори 1905 року, поневіряння в тюрмі, зустрічі з безліччю людських долі і характерів — усе це визначило тематичний діапазон письменника.

Та, крім життєвої школи, була ще й літературно-мистецька, в якій формувався не буденний талант Васильченка — майстра слова, художника-реаліста.

Художні твори С. Васильченка, які стали відомі читачам у 1910 році, позначені яскравою майстерністю, оригінальністю; вони свідчать про тонкий художній смак автора. Знаменно, що вже одне з перших оповідань — "Мужицька арифметика" — стало в ряд найкращих творів письменника.

Звичайно, творчій зрілості передували літературно-мистецькі впливи, що їх зазнав молодий Васильченко. Йдеться не про примітивні учнівські наслідування і запозичення, а про органічне засвоєння певної естетичної системи, певного художнього методу. Саме такий характер мав вплив на Васильченка народної пісні,

творів Шевченка і Гоголя, тобто вплив фольклору, української та російської літератури — вплив, якому сам письменник надавав вирішального значення.

У творчості Васильченка виразно відчувається її співзвучність з народно-пісенною поетикою. Ця співзвучність виявилась у мові і стилі, у принципах побудови художніх образів. Уся його творчість наскрізь перейнята мотивами народних казок, пісень, народно-поетичною фантастикою.

Матеріалом Васильченкової творчості була сучасна йому дійсність; народна пісня "озвучувала" роздуми його героїв, створювала у читача настрій, який відповідав ідеї твору.

Народно-поетичні традиції в творчості Васильченка органічно поєднувалися з традиціями української і російської літератури. Не випадково саме ті письменники, які близько стояли до народно-поетичних джерел (Кольцов, Гоголь, Нечуй-Левицький, Короленко і особливо Шевченко) справили на молодого літератора найсильніше враження.

Першорядне значення у творчому зростанні Васильченка мав Т. Шевченко, який, по суті, визначив його літературно-естетичний ідеал і став провідною зіркою на всьому літературному шляху письменника.

Творчість велетня поетичної думки, сповнена мотивів рішучого соціального протесту, була для С. Васильченка високим взірцем, коли він обстоював ідеї громадянського звучання і в своїх літературно-критичних висловлюваннях, і в художній творчій практиці. Органічно увійшовши в свідомість Васильченка, у світ його художніх образів, "Кобзар" створив, так би мовити, імунітет проти впливу на нього естетичних принципів різних занепадницьких течій.

Працюючи в школах, Васильченко зібрав багатий матеріал про життя сільської інтелігенції, зокрема вчителів. Його серце обкипало кров'ю, коли він бачив, як учитель поневіряється, але замість протесту іноді ламає шапку перед начальством, згинається в три погібелі перед попом та жандармом, запобігає ласки в багатіїв, пристосовується до підлоти. Таким вивів письменник героя оповідання "Вова"

Сюжет "Мужицької арихметики" нескладний. Замість книги "про землю і волю", яку селяни просять почитати, місцевий панок дає їм старий задачник. Дає з явним наміром поглузувати з них. Проте цей своєрідний поєдинок закінчується поразкою не селян, а пана.

За порівняно короткий час ім'я Степана Васильченка стало досить популярним. Найкращі його твори з учительського життя, про селян та їхніх дітей здобули визнання серед широких читацьких кіл.

Окремою збіркою твори Васильченка вперше побачили світ у Києві 1911 року. В маленькій книжечці "Ескізи" було надруковано всього три новели ("Роман", "У панів", "Мужицька арихметика"). Друга книжка—"Оповідання"—більша за обсягом, мала вийти в 1914 році, але була затримана царською цензурою, якій видався підозрілим її демократизм. Лише через рік вона пішла в люди. А сам автор в цей час перебував далеко від Києва, на фронтах імперіалістичної війни.

Командир саперної роти Степан Панасенко воював на Галицькому, Двінському, Румунському фронтах. Страшним пеклом видалися письменникові три роки, коли він гинів на передових позиціях. У хвилини затишшя все бачене й пережите нотував до свого "Окопного щоденника". Жахи імперіалістичної війни письменник відобразив у новелах "Русин", "Чорні маки", "Отруйна квітка", "На золотому лоні", "Під святий гомін". У них на похмурому тлі зображено страдника-солдата в сірій шинелі. Чорна мара смерті всюди чигає на людей. Тут письменник вдався до нових для нього мистецьких засобів, "ускладнених і умовних. Оповідання населяють образи-символи, в них багато похмурого, песимістичного.

Страхіття війни вирвали на якийсь час із рук Васильченка перо оптиміста. Зі сторінок його новел зникли сильні, впевнені в своїй долі герої. Замість них появились покірні, знесилені, розгублені люди, які не знаходять виходу. Щоправда, Васильченко співчуває селянинові, одягнутому в шинель царського солдата. У новелах відбилися настрої і погляди, характерні для народних мас, які проклинали війну. Письменник по-своєму протестував проти кривавої бойні. Але далі глухого протесту проти страхіття війни, далі проклять Васильченко, на жаль, не пішов. Він не побачив і не відобразив у своїх оповіданнях нових борців за волю, за мир, за перетворення імперіалістичної війни в громадянську, у війну проти найбільших її винуватців — капіталістичних хижаків. Письменник не відчув мобілізуючої сили більшовицької партії, яка готувалася до штурму старого світу, не збагнув провідної ролі робітничого класу в революційній борні, не зумів чітко визначити свого ставлення і до Жовтневої революції.

У перші пожовтневі роки Васильченко стояв осторонь бурхливих подій, що вирували навкруг. Це позначилось і на його творчій активності: в час резолюції та громадянської війни він майже нічого помітного не написав.

Однак популярність Васильченка як письменника зростала, бо протягом 1917—1920 років вийшли численні збірки його дореволюційних новел та повістей. Васильченка обирають делегатом на військові з'їзди. Незабаром письменник демобілізується через хворобу серця, деякий час живе в рідній Ічні, а потім знову переїздить до Києва.

Влітку 1920 року Васильченко як кореспондент подорожує з хоровою капелюю "Думка" по Лівобережній Україні. Пильне око письменника помітило, як серед руїн, нестатків, зубожіння пробиваються паростки нового, соціалістичного життя. Зустрічаючись із робітниками, селянами, червоноармійцями, Васильченко захоплювався їхньою мужністю і твердою вірою в світлий завтрашній день, у побудову нового світу. Свої враження він занотовує в щоденнику, який назвав "З піснею крізь огонь і воду".

Здавалося б,— пише Васильченко,— що в ці часи людей, які перебувають в самому диму історичних великих подій..., людей, які творять історію, які захоплені героїчною боротьбою і перебувають увесь час серед незвичайних обставин великої революції, менш за все повинна цікавити скромна народна побутова пісня і взагалі мистецтво..." Але "пісня чарувала їх далеко більше, ніж когось іншого".

Подорож з хоровою капелою засвідчила, що Васильченко в перші ж роки радянської влади з радістю зміцнює свої зв'язки з революційною дійсністю, з новим ладом, який утверджував народне мистецтво і відкривав шлях мистецтву до народу. Васильченко повернувся з подорожі збагачений враженнями, ідейно та політичне змушнений. Нові світлі обрії відкрилися перед ним. Уже відомий письменник, він стає вихователем і вчителем радянської дитвори, "Після перших бур, коли в порожній холодній школі почали з'являтися перші учні, я пішов після такої довгої перерви знову за вчителя, тепер уже в нову, українську школу. Не кидав також і літературної роботи",— розповідає письменник у нарисі "Мій Шлях".

Спочатку він — вихователь дитячого будинку, потім (1922— 1928) — учитель 61-ї трудової школи імені Івана Франка в Києві. Його, щирого й привітного, вимогливого й доброзичливого викладача української мови та літератури, незмінного керівника шкільного драматичного гуртка, любили учні, поважали батьки. Працювати було важко, та він мужньо долав труднощі і навчав цього своїх вихованців. "Немає взимку дров, немає потрібного реманенту, немає приладдя, убогий фізичний кабінет, майже порожня бібліотека...— писав Васильченко.— Але школа бадьоро дивиться вперед".

Теми для своїх нових творів С. Васильченко черпав передусім з життя радянської школи. Тут він знаходив цікаві сюжети, гострі конфлікти, яскраві повнокровні характери героїв. А новий матеріал — письменник добре розумів це — не вкладався у рамки вже виробленої ним образно-стилістичної системи. Степан Васильченко був серед тих діячів культури, які твердили про невідкладність створення своєї, "пролетарської" літератури. Але при цьому він завжди підкреслював необхідність використання реалістичних традицій прогресивних митців минулого. Васильченкова публіцистика початку 20-х років, як і ряд рукописних його матеріалів, переконує в тому, що вчителювання в радянській школі було для нього нерозривно зв'язане з творчими письменницькими шуканнями. Не можна не бачити, що саме в оповіданнях "Приблуда" (1922), "Червоний вечір" (1924) і ще більшою мірою в повістях "Авіаційний гурток" (1924) та "Олив'яний перстень" (1926) виявилось прагнення Васильченка до нової, висунутої життям проблематики, до нових форм зображення.

Своїми творами радянського часу Васильченко остаточно утвердився як письменник, що пише для дітей. До революції він не був власне дитячим письменником,— писав "про дітей", але не "для дітей". У радянську епоху учні Васильченка стають і прототипами героїв його оповідань, і читачами; у творчість письменника владно й тактовно входить дидактичний струмінь — важлива прикмета дитячої літератури.

Творчості С. Васильченка на всіх етапах був притаманний гумор. У дожовтневий час він був виявом співчутливо-доброзичливого ставлення письменника до маленьких героїв; у творах радянського часу, починаючи з "Приблуди", гумор набув якісно нових рис, позбувшись мотивів трагізму і прихованого розпачу, загравав новими барвами, став засобом позитивної характеристики. У повісті "Олив'яний перстень" безліч гумористичних сцен. Ось наші мандрівники влаштовують суд над ступою. Ось школяр

оголошує про свій намір одружитися з Настею, зворушений її піклуванням і гостинністю. Ось дід Маркіян з міною міжнародного оглядача веде бесіду про Чемберлена і Лігу Націй... Всі ці епізоди перейняті м'яким, доброзичливим гумором, що служить засобом позитивної характеристики героїв.

Тісний зв'язок з життям письменник виявляє своїм відчуттям самого духу часу, розумінням змін у людській психології. Тема трудового єднання міста і села була, без сумніву, історично далекоюсяжною. Своїм твором Васильченко стверджує морально оздоровлюючий вплив на дітей фізичної праці, стверджує поетичну красу і моральну необхідність способу життя, який ведуть його юні герої в радянській школі.

Проте і в інших творах 20-х — початку 30-х років, написаних на матеріалі минулих часів, яскраво відчутний свіжий подих ідейно-творчого піднесення. Це особливо помітно у славнозвісному циклі "Осінніх новел", тематично пов'язаних з подіями 1905 року. Тільки одна з новел — "Осінній ескіз" — написана і надрукована була в 1912 році. Всі інші — "Фіалки", "Чайка", "На калиновім мості", "Лісова новела", "Вітер" — друкувалися в радянський час, переважно в 1928—1932 роках. Можливо, задуми багатьох з них у письменника виникали раніше, але здійснити їх він зміг тільки після революції, коли збагатилась його творча уява і вдосконалився художній метод. Старі сюжети сприймала вже нова свідомість художника, і вони діставали нову інтерпретацію. Так проходив процес оновлення принципів відображення дійсності, викликаний тим, що ідейні засади митця стали чіткіші, а класові симпатії і антипатії — виразніші.

Визначний прозаїк час від часу брався і за перо драматурга. Першу п'єсу "Чарівниця" він написав ще в 1901 році. Спроба не вдалася (невисока сценічність, рихла композиція, бліді характери дійових осіб). Зате друга його п'єса — водевіль "На перші гулі" (1911) — річ високохудожня. Вона привернула увагу визначного майстра українського театру Миколи Садовського, ставилась на професійних і аматорських сценах. Однією з характерних рис Васильченка новеліста є майстерність драматургічної організації матеріалу. Гортаючи сторінки драматичних творів письменника, можна помітити і зворотне явище: характерний ряд прикмет, що видають в авторів новеліста. Та й сам Васильченко погоджувався, що деякі з його п'єс, "як справедливо зазначала критика, швидше скидаються на новели, ніж на драматичні твори, і їх... більше читають, ніж виставляють". До новелістичних ознак драматичних творів насамперед слід віднести одноактовість, тобто стислість обсягу, лаконізм сюжету, значимість сюжетних ситуацій і мізансцен. "Одноактовість" як ознака драматургічної майстерності Васильченка полягав не лише в "короткості" його п'єс. Це і вкрай сконцентрована дія, і змалювання характерів, що дає можливість глядачеві сприймати їх одразу ж, а не в процесі їх повільного розвитку і вияву; це, нарешті, лірична стихія, що наскрізь переймає сюжет.

Працюючи в школі, Степан Васильович пише невеликі драматичні твори, призначені для учнівської самодіяльності. Заслугують, зокрема, на увагу його п'єси-мініатюри про Т. Шевченка — "Минають дні" і "Під Тарасове свято".

Виступав С. Васильченко і як перекладач. Особливо захоплювали його твори російських авторів, які в формуванні письменницького хисту Васильченка відіграли першорядну роль. Степан Васильович перекладав М. Лєскова, М. Гоголя, О. Серафимовича, В. Короленка і робив це з великою любов'ю та натхненням.

Дожовтнева творчість С. Васильченка глибоко демократична. Письменник створив правдиві картини життя трудового народу, картини, романтично забарвлені, соціальне загострені. Герої Васильченка не поступаються своїми гуманістичними принципами, не перетворюються в моральних покручів, не стають жалюгідними й нікчемними. Навпаки, мужні й далекоглядні, вони глибоко вірять у світлий завтрашній день.

Оптимістичним звучанням, красою колективної праці, романтичним сприйняттям дійсності позначені твори, написані в роки Радянської влади, коли Васильченко перейшов на позиції соціалістичного реалізму. Його герої — мрійники і романтики — земні й правдиві, як саме життя, як радянська дійсність двадцятих років, сповнена романтичного пориву і ентузіазму.

В радянський час творчість Васильченка ідейно та художньо збагачується, поглиблюється політичний світогляд письменника. Нових рис набуває його індивідуальний художній стиль. Краса образного вислову, мелодійність мови, задушевний ліризм, точність і глибина психологічної характеристики, народно-пісенні мотиви — всі ці ознаки стилю Васильченка стають ще яскравіші, виразніші, чіткіші. Твори письменника останніх літ відзначаються стрункішим сюжетом, ясністю ідейно-художньої характеристики, глибокою, емоційно насаженою думкою, лаконізмом і досконалістю мови.

Напружена, інтенсивна діяльність письменника позначилась на його здоров'ї. В останні роки він усе частіше скаржився на серце. І коли недуга почала дошкуляти, облишив роботу в школі. Правда, думав, що це тимчасово, бо життя свого без дітей-школярів не уявляв.

Мріяв улітку пішки помандрувати по Україні — людей побачити, мальовничими краєвидами помилуватися. Але цей, як і багато інших намірів письменника, так і лишився нездійсненим. Хвороба все частіше приковувала його до ліжка. Єдиною втіхою і радістю для Степана Васильовича лишилась увага і любов читачів, коло яких було досить широке, — робітники, студенти, учні, вихованці дитбудинків, учителі. Саме вони й зібралися 1 березня 1929 року на ювілейний вечір С. Васильченка з нагоди 50-ліття від дня його народження. Ювіляра на вечорі не було — він хворів. Йому надіслали багато поздоровчих телеграм, з любов'ю оформлених вітальних адресів.

Читав їх потім Степан Васильович, і натружене серце його раділо. Отже, немарне жив. Йому хотілося ще багато чого зробити, довести до кінця почате, задумане... Але сили з кожним днем танули.

11 серпня 1932 року Степан Васильченко помер.

У затінку крилатих яворів на Байковому кладовищі в Києві — довічний сум його могили.